

CĂLIN-ANDREI MIHĂILESCU

Călin-Andrei Mihăilescu (n. 16 decembrie 1956, București) este un critic literar, istoric literar, eseist. Studii: Liceul „Julia Hasdeu” din București, secția română-spaniolă; masterat la Universitatea din Toronto (1989); doctorat în literatură comparată la Universitatea din Toronto (1992). Profesii: profesor de spaniolă, literatură comparată și teorie critică în cadrul departamentului de limbi și literaturi moderne al Universității Western Ontario din London; director al Centrului de Studiu al Teoriei Critice, Universitatea Western Ontario din London, Canada (2002-până în prezent); director al revistei Asociației Internaționale de Literatură Comparată, *Literary Research/Recherche littéraire* (1997-2005); Președinte al Grupului Academic Român afiliat la Modern Language Association (1999-2000). Colaborări în periodice: „Viața Românească”, „Tribuna”, „Dilema”, „Dilemateca”, „Semiotica”, „Orizont”, „Idei în dialog”, „Caiete critice”, „Lupta” (Paris), „Agora” (Philadelphia), „Dialog” (München), „Amfiteatru”, „Contrapunct”, „Revista canadiense de estudios hispanicos”, „Ottawa”, „The Canadian Journal of Rhetorical Studies”, Radio Europa liberă, BBC etc. Volume publicate: *Fiction Updat. Theories of Fictionality in Contemporary Criticism*, coord. Împreună cu Walid Hamarneh, University of Toronto Press, 1996-1997; *Ars rhetorica*, coordonator în colaborare cu Alain Goldschläger,

Ottawa University, 1996; Jorge Luis Borges, This Craft of Verse, Cambridge, Harvard University Press, 2000 (carte tradusă în douăzeci de limbi); în română: Arta poetică, traducere Mihai Gafița, București, Editura Curtea veche, 2002; Calendarul după Caragiale, în colaborare cu Liviu Papadima și Rodica Zafiu, București, Editura Curtea veche, 2002; Țară europsită, prefață de H.-R. Patapievici, București, Editura Curtea veche, 2002; Renaștere, manierism, baroc, București, Editura Curtea veche, 2002; ediția a II-a, cu prefață de Luiz Costa Lima, 2005; Calendar de noapte, ilustrații de Ion Barbu, București, Editura Curtea veche, 2003; Don Global suit pe cal, București, Editura Curtea veche, 2003; Antropomorfina, cuvânt înainte de Mihai Șora, București, Editura Curtea veche, 2005; Cum era? Cam așa... Amintiri din anii comunismului (românesc), coord., București, Editura Curtea veche, 2006. Volume în colaborare: L'Époque de la Renaissance, vol. 4, Crise et essors nouveaux (1560-1610) eds. The Hague and Philadelphia, Benjamins, 2000; Cercetarea literară azi. Studii dedicate profesorului Paul Cornea, Iași, Editura Polirom, 2000; Dictionary of Literary Biography. Eastern European Writers, second serie, Columbia SC, BrucoliClark Layman, 2000; Identity and Alterity, vol. 2, Siaflekis & Polycandrioti, eds. Athens, Domos, 2000; Dicționarul scriitorilor români, Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2001; Religion, Fiction and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu, Sorin Antohi, București, Editura Nemira, 2001; Die Lektüre der Welt/ Worlds of Reading. Festschrift for Walter Veit, Helmut Heinze & Christiane Weller, Berlin, Peter Lang, 2004; Comparative Literature in the Age of Multiculturalism, Reingard Nethersol, Pretoria, Unisa Press, 2005. Prefețe și postfețe la volume: Biblioteca de dinamită, antologie Ion Stratan, București, Editura Cartea Românească, 2001; Carlos Fuentes, Jițul vulturului, București, Editura Curtea Veche, 2004; Dumitru Radu Popa, Skenzemon,

București, Editura Curtea Veche, 2005; Carlos Fuentes, Crezul meu, București, Editura Curtea Veche, 2005; Ion Stratan, Cimitirul de mașini, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2005.

Preliminarii

Am primit prin email invitația de a răspunde întrebărilor puse de *Forumul Judecătorilor* într-o pauză dintre două ore ale unui curs de teorie literară. Coincidența, cum să-i spun altfel, făcuse ca în prima oră să le predau studenților mei canadieni câte ceva despre judecata estetică la Kant și Nietzsche. Ca să repet, Kant spune că judecata estetică rămâne deschisă, că „sentința” ei nu poate fi definitivă, deoarece nu ne putem forma un concept precis și unic despre *Antigona* lui Sofocle sau despre *David*-ul lui Michelangelo. Mai târziu și mai radical, Nietzsche spunea că lumea nu mai poate fi justificată decât în termeni estetici: judecătorii umani și celești îi devin irelevanți.

În profet, Nietzsche spunea în anii 1870 că era esteticii va dura cam două veacuri. M-am întors în amfiteatru și le-am povestit studenților despre mesajul primit, sfătuindu-i să ia cu un grăunte de sare lucrurile discutate în ora anterioară. Când un judecător întreabă ce ar trebui să facă pentru a fi perceput și tratat ca atare, e preferabil să-i folosești pe Kant și Nietzsche nu împotriva sistemului juridic, ci pentru înțelegerea și, poate, ajutorarea lui. Când judecata estetică e prezentată ca un soi de tribunal, iar criticul e deghizat în jude, lucrurile ies prost; când, însă, lipsa de sentințe definitive proprie judecății estetice e aplicată sistemului juridic, ele ies și mai prost. Ca, de pildă, într-o țară suferindă moral, unde est-etica, dând culoare locală moralității și legalității, face imposibilă viața judecătorilor.

Netrăind în România, eu privesc lucrurile de la o firească distanță, care îi este de bun augur clarității. De fiecare dată când ajung în țară, după câteva zile neclaritatea începe să

mă învăluie cu blândețe vitregă; de cum plec, ecoul scandalurilor, al bârfelor și al manelelor se stinge și lucrurile îmi redevin clare. Țara mi se pare ininteligibilă și prea concretă de dinăuntru; clară și mai abstractă de dinafara ei. Ce am de spus aici e spus de la distanță.

Problema esențială cu care se confruntă aparatul judecătoresc este că aparține unui stat în care puterile nu sunt separate efectiv, ca în democrațiile occidentale; mai degrabă, România e un stat compus din uniunea slăbiciunilor sale și descompus de acestea, în care instituțiile de maximă autonomie sunt biserica și serviciile secrete. Cele din urmă servesc statul conducându-l din umbră, pe când cea dintâi adaugă o aură inefabilă totului. A cerceta și a crede sunt granițele simbolice ale țării; dar credința nu cercetează, iar cercetarea e pe veci suspicioasă, deși extremele se ating, se scurt-circuitează generând neclaritatea.

1. Considerați că România de azi este diferită de cea anterioară anului 1989? Din această perspectivă, se poate vorbi, din perspectiva dumneavoastră, de o magistratură de dinainte de 1989 și de una de după 1989?

Sistemul juridic post-comunist a fost declanșat de o catastrofă: Crăciunul negru al falsului proces Ceaușescu. Pentru instaurarea credibilă a noii puteri au fost făcute mult mai multe victime decât cele necesare detronării vechiului regim. Să existe o proporție similară în avatarurile aparatului justițiar din ultimele două decenii?

Procesul intentat cuplului Ceaușescu în decembrie 1989 respectă lumea pe dos a carnavalului de care o conducătorii unei lovituri de stat au nevoie pentru a se deghiza în emanați ai revoluției și pentru a lua populația drept complice la spectacol. Neclaritatea procesului ratat aruncă o umbră deasă asupra credibilității justițiarului român post-revoluționar.

Decesul (sinuciderea?) judecătorului acestui fals proces în primăvara lui 1990 seamănă prea mult săgetării celor tocmiți să îngroape comorile prințului. Judecătorul e figura centrală a sistemului legal care a înlocuit legea talionică („ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”); el judecă dar nu este judecat la rândul lui. Judecătorul reprezintă starea de excepție, fără de care nici un sistem modern, crescut din codurile occidentale (roman, Justinian și Napoleon), nu poate aplica legea. Dar legea e doar o sugestie într-o țară în care, după cum spunea Mihai Ralea, adevărata revoluție ar consta în respectarea legilor.

Faptul că nici unul din cei acuzați de mare corupție în România post-decembristă nu a fost condamnat este o altă palmă dată unui popor obișnuit cu pălmuirile publice (poporul fiind contribuabilii, iară nu tagma jefuitorilor); faptul că procesul condamnării comunismului de către Președintele României în decembrie 2006 a rămas, oricât de important ar fi, doar un act simbolic; în fine, faptul că percepția publică a sistemului justițiar este teribilă, toate acestea fac din misiunea dumneavoastră una grea, dacă nu imposibilă în momentul de față. Eliminarea Monicăi Macovei din postul de Ministru al Justiției singurul Ministru care a încercat să autonomizeze justițiarul e încă o pecete a timpurilor tulburi pe care le numim ale noastre. Vorbesc de sistem, nu de membrii lui, dintre care unii sper, cei mai mulți sunt persoane stimabile și juste.

Magistratura de dinainte de 1989? Bunicul meu matern a fost avocat. Neavând nici o afiliere politică, era inutilizabil, și de aceea a fost primul dat afară din Tribunalul din Caracal, în 1945. Începuturile comunismului românesc au însemnat și ralierea aparatului justiției la proiectele politice. Făcându-mi armata în anii 70, am fost trimis să organizez arhiva Procuraturii Militare din București; comilitonii mei mai mult munceau la aranjarea alfabetică a dosarelor în timp ce eu mai mult citeam ori doar răsfoiam miile de exemple

carnavaleşti ori înspăimântătoare, logica chircită a proceselor politice judecate înainte de a fi judecate, în principiu, în masă, și caz cu caz. Justiția română mi s-a părut, în momentele cu adevărat definatorii pentru ea, o glumă sângeroasă și înainte și după 1989.

2. Ar trebui trecută cu vederea colaborarea unor magistrați cu serviciile Securității, dată fiind experiența și competența acumulată (știut fiind că un bun specialist se formează în mulți ani) sau ar trebui ca aceste persoane să fie expuse și îndepărtate din profesie? Soluția din Germania de Est, unde, după căderea zidului și reunificare, judecătorii din perioada comunistă au fost îndepărtați, este cea mai bună?

Soluția est-germană mi se pare singura viabilă: colaborarea cu Securitatea îl descalifică pe magistrat, oricât de bun specialist ar fi acela. Colaborarea nu face parte din paradoxurile ontologice ori morale ale legii („*ius naturalis*”), și nu trebuie înțeleasă ca o crimă legată de fatalitate, sau „*fas*”, cum o numeau românii, ci ca o crimă ordinară („*scelus*”). Colaboratorul e un „*scelerat*”. Caragiale ne spunea că „mai sunt judecători la Berlin”. Mai sunt, oare, și la București? Neadoptarea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara este răspunsul românesc dat soluției germane. Nu e prea târziu, totuși, ca magistratura română să îi elimine din cadrul său pe cei care au colaborat.

3. Considerați că și în prezent, în lume și în România, puterea politică exercită influență sau control asupra magistraților? În ce modalitate? Prin ce pârgii?

Despre lume mă abțin, că e prea mare. În România, justițiarul este influențat de puterea politică și de grupurile de interese (clanuri ori mafii politice ori economice). Aceasta mi

se pare problema fundamentală: separarea puterilor în stat este, în cazuri de criză, inexistentă, iar în rest retorică.

4. Dacă ar trebui să vă adresați unei instanțe din România, pentru a vă ocroti un drept, ați avea încredere în sistem, în general, și în judecător, în special? Există vreo diferență între ceea ce ar trebui să fie un judecător și ceea ce el este, în realitate?

Nu am avut *rendez-vous*-uri cu sistemul juridic românesc. Sper să mă pot abține în continuare și să am norocul de a evita birocrăția românească, aceea care distruge răbdarea, anesteziază bunul simț și mușamalizează falsitatea democrației.

5. Ce socotiți că ar trebui să facă membrii acestui corp profesional pentru întărirea independenței și sporirea încrederii publicului în actul de dreptate? Cum ar trebui să se comporte un judecător? S-a născut oare judecătorul ideal?

Minos era judecătorul prin excelență în antichitatea greacă. Minos trecuse prin momentul greu al infidelității soției sale, Pasiphae, care se împerechese cu un taur alb și îi dăduse astfel naștere Minotaurului. Minos trăia o viață secundă. Poate că trăia dincolo de sufletul său, poate era anesteziat, dar cu siguranță era just. Dante îl așează la gura iadului să le dea damnaților sentința, repartizându-i unui cerc mai întunecos sau mai puțin adânc. Judecătorul ideal trebuie să fie incoruptibil precum moaștele sfinților: să fi trecut prin moarte și, trăind o viață secundă, să nu poată fi atins de pasiuni, capricii ori excese birocratice.

Incoruptibil, așadar, în ordinea unui timp inuman. Cum aceste lucruri nu pot avea loc în realitate, ele constituie orizontul ideii, pe care judecătorii reali se pot sili să o urmeze, ca pe o inflexibilă lege morală. O conștiință curată ne face să

simțim că nu trădăm acea Lege. Conștiința curată nu rezultă din nici o lege, ci din respectarea legii, în primul rând al legii morale.

Trebuie să fie îngrozitor pentru judecătorul cu conștiința curată să i se ponegrească meseria și ființa; să i se repete că face parte dintr-o clasă coruptă, că e doar un fel de jude, sau că doar o face pe judele; să fie înghițit de o țară ostilă meseriei sale, țară care, luată la bani mărunți, ar declara că până și gurile Dunării bâfesc. Rănile rămân deschise; doar imaginea exportată cicatrizează. Dar imaginea e doar un fals. De aceea, închei prin a prezenta două ipoteze, care sper că sunt sugestive și nu întrutotul naive.

Ipoteza internă: alcătuirea unui lobby al magistraților care să preseze guvernul României să acorde justițiarului independență reală. Văd un asemenea grup format din personalități care nu sunt bănuite de a fi colaborat sau de a fi fost corupte, și, poate, din magistrați din alte țări U.E.. Imaginația instituțională, talentul retoric, răbdarea și rezistența la șantaj mi se par calități esențiale ale membrilor unui asemenea grup. Revista dumneavoastră s-ar putea erija în publicație a acestui lobby.

Ipoteza externă: oricât de improbabilă și radicală ar fi aceasta, mai ales în condițiile crizei actuale iat-o. Magistratura română (poate chiar lobby-ul din paragraful precedent) cere aducerea de judecători străini, magistrați de înalt profil din America de Nord și din Europa Occidentală, pentru a judeca, mai întâi, cazurile de corupție extremă. Câți judecători? 10, 100, 1000, dacă e nevoie. Ar costa mult? Da. Dar o asemenea investiție mi se pare necesară. Acei judecători de la Berlin nu trebuie, însă, ținută prea mult în România. Un an, cel mult, pentru a nu da semne de acomodare. Și ce ar face judecătorii români în acest timp? Ar sta departe de țară, și nu în vacanța, ci făcând stagii la Bruxelles, Londra sau Washington. Ar face exerciții de alienare, foarte sănătoase în acest caz. Apoi s-ar întoarce alții.